

ՊԱՏԿԵՐ

ՀԱՆԴԵՍ ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻԻ 3

15 Մայիս 1896



ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱՐԱՆ.

ՃԻՎԷԼԷԿԵԱՆ

Պապը Այն Ճառտէսի Թիւ 20

1896

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

- 1 Սիպերիացի մանկամարդ Օրիորդը — Յ. Վ. Մխիթարյան
- 2 արկ մը Ս. Իզնատիոսի քոքոց վրայ:
- 3 Երկու խօսք.
- 4 Վարդապետություն ժ. Բ. Առաքելոց — Ս. Վ. Ն.
- 5 ՎԱՐԴ Ս. ՄՈՆԻԲԱՅԻ — ՅՈՎՀ. Վ. Աբելյան:

Պ Ա Տ Կ Ե Ր

Հ Ա Ն Դ Ե Ս Կ Ի Ս Ա Մ Ս Ե Ա Յ

Եօրներորդ Տարի

ԹԻԻ 3

15 Մայիս 1896

ՔՍԱՎԻԷ ՏԸ ՄԷՍԹՐԸ ԿՈՄՍԻ

ՍԻՊԵՐԻԱՑԻ

Մանկամարդ Օրիորդը

ԿԱՄ

ԾՆՈՂԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ՕՐԻՆԱԿ



(Շարունակութիւն տես անցեալ քիւն)

Բրաքքովի այս իւր նոր պաշտպան Տիկնոջ քովն անցու-
ցած առաջին օրերը՝ բոլորովին մինաւորիկ ու մենակեաց կեանք
մը կը վարէր, ու շատ չվտխած էր. անշուշտ ինքը նախադաս
պիտի համարէր իւր վասիլի — Ոսթրովի բարեկամաց քովը
մնացած ըլլալն եւ կամ նոյն իսկ վաճառականին տունը բնակիլը՝
Սակայն քանի մը օր ետքն՝ կրթալով վարժուեցաւ ընտանեցաւ
տան մէջ, ու հոն եզոզ բոլոր անձանց հետ ծանօթացաւ։ Սպա-
սաւորք այնքան հաճոյակատար էին՝ որքան որ տանտիկինը
բարեատոհմիկ ու առատաձեռն անձ մ'էր։ Նոյն իսկ իշխանուհի-
ւոյն սեղանը կերակուր կ'ուտէր ինքն, որովհետեւ անիկայ իւր
զառամ հասակին ու հիւանդութեանցը պատճառաւ յաճախ չէր
կրնար ներկայ գտնուիլ. հետեւաբար ալ՝ ընտել առիթ չէր ու-

նկնար առանձինն անոր հետ խօսակցելու: Շատ չանցած՝ զեր-
դաստանին ընկերութեան մարդիկ սովորեցան իւր ներկայու-
թեանն, ու այլ եւս մտադրութիւն չէին ընել իրեն: Օտարա-
կան մանկամարդ աղջիկը թէպէտ ստէպ անգամ միջնորդի մը
ձեռք իշխանուհւոյն առջեւը խօսք բանալ տուած էր իւր ու-
ղեւորութեան վախճանին եւ ունեցած ակնկալութեանցը վրայ,
սակայն կամ ան էր որ Տիկինն անկարելի կը համարէր իւր
ձեռնարկին յաջողութիւնն եւ կամ իրեն հետ խօսելու յանձն
առող անձինք անփոյթ ըրել էին իրենց խօստուած կատարելու:
Ուստի իւր աղաչանքներն ապարդիւն մնացին, եւ ինքն իր բո-
լոր յոյսը մի միայն Վասիլի — Ոսթրովի բարեկամաց պաշտ-
պանութեանը վրայ դրած էր զօրոնք յաճախ կը տեսնէր:

20. Նորին Վեհափառութեան Կայսրուհի Մօր
առջեւը կը ներկայանայ

Երբ Բրասքովի դեռ իւր նախկին հիւրընկալողին քովն էր,
Տէրութեան զիւանատան պաշտօնատար մը՝ Պարոն Վ. . . քար-
տուղար հրամանատարութեանց նորին կայսերական Վեհափա-
ռութեան կայսրուհի Մօր՝ խորհուրդ տուած էր իրեն ինդրա-
դիր մը մատուցանելու նպատակով ընդունելու համար, եւ յանձն-
առու իսկ եղած էր անձամբ ներկայացնելու զայն իւր հասցէին:
Պարոն Վ. . . Վարժելով թէ անիկայ օգնութեան կարօտ սովո-
րական աղքատներէն մին էր՝ յիսուն րուբլի որոշած էր տալու
իրեն, եւ լուր խաւրած էր եւս իւր տունը դալու տեսութեան
համար: Ուստի առտու մը Բրասքովի ելաւ անոր բնակարանը
գնաց՝ երբ տակաւին Մայրաքաղաքը կը զանուէր ինքն, եւ
հիւրասիրուեցաւ 'ի Տիկնոջ Վ. . . որ բարեյօժարութեամբ ըն-
դունելով մանկահասակ օրփորդը՝ լսեց բերնէն իւր բոլոր տա-
ռապաղին արկածից մի առ մի պատմութիւնը նոյնքան զար-
մանքով որքան հաճութեամբ Հուսկ ուրիմն մեր մանկամարդ
աղջիկն ուղիղ ճամբուն վրայ էր, որ պիտի առաջնորդէր իսկոյն
իրեն դէպ 'ի կատարումն ամենայն ըղձից իւրօր: Տիկին Վ. . .
աղաչեց որ իւր ամուսնոյն գալստեսնը սպասէ, եւ մէջերնին
անցած քին երկար խօսակցութեան միջոցին՝ սոյն Տիկինն զգաց
որ իւր 'ի սկզբան առ Բրասքովի ունեցած յօժարասիրութիւնը
կը կրկնապատկէր:

Երբոր իրաւացի արժանիք ունեցող կամ բարեսէր անձինք առաջին անգամ իրարու կը հանդիպին՝ մէկզմէկ ճանչնալու չեն սկսիր. այսպիսեաց համար կրնայ ըսուիլ թէ՛ արդէն իսկ զիրար կը ճանչնան իրեւ հնամի բարեկամք, որոնք մէկմէկէ բաժնուած էին հեռաւորութեան եւ կամ կենաց անհաւասար վիճակի պատճառաւ միայն: Այն առաջին ժամը զոր Բրասքովի յիշեալ Տիկնոջ տունն անցուց, մեծ հաճութեամբ տեսաւ իրեն եղած պարզ ու սրտաղին հիւրասիրութիւնն՝ որուն նկատմամբ իւր յոյսն 'ի զերեւ ելած չէր. եւ նախազգացում ունեցաւ իր սպագայ երջանկութեան. ինքն իւր սրտին մէջ մինչեւ այն ատենն զգացածէն աւելի արծարծեալ վստահութիւն կը գտնէր: Իւր ազաչանքներն՝ որոնց բարեսիրութեամբ մտիկ կ'ընէր Տիկինն եւ յուսալից ակնկալութեամբ եւս կը քաջալերէր՝ այնպիսի եռանդնալից զօրութիւն մ'ունեցան, որ այնուհետեւ սպասով էր իր ձեռնարկին յաջող ելքին վրայ:

Պարոն Վ. . . երբ տունը դարձաւ՝ իւր կողակցին զգացմանց բոլորովին համամիտ եղաւ. ուստի չուղեց մանկահասակ օրիորդին ձեռքն յանձնել այն նպաստը զոր կանխաւ իրեն որոշած էր՝ առանց զինքը ճանչնալու: Եւ որովհետեւ անմիջապէս արքունի պալատը պիտի երթար, խոստացաւ զինքն յանձնարարելու Նորին Վեհափառութեան Կայսրուհի Մօր՝ եթէ ժամանակն ու գործերը ներէին. ու ազաչեց որ կերակուրի կենար իրենց տունը՝ պատասխանն ընդունելու համար:

Կայսրուհին հրամայեց որ նոյն իրիկունն իսկ ժամը վեցին Բրասքովի իրեն ներկայացուէր: Ուղեւոր աղջիկը ընտել էր սպասեր այսքան երջանկութեան. երբ ուրեմն ապահովապէս լսեց այս բարի լուրն՝ երեսին գոյնը նետեց ու վրան յանկարծ մարելիք եկաւ: Փոխանակ չնորհակալ ըլլալու Պարոն Վ. . . ին, իւր արատաստալից աչկունքը դէպ 'ի երկինք վերցնելով, «Ո՛վ Նստուած իմ՝ դուչեց՝ ըսել է թէ իմ յոյսս 'ի զուր քու վրագը դրած չեմ» Բոլորովին յուզեալ վրդովեալ, եւ չղիւնալով թէ ի՞նչպէս իւր երախտագիտութիւնն յայտնելու էր նոր պաշտպանին՝ Տիկին Վ. . . ի ձեռուքները կը համբուէր ու կ'ըսէր, «Դուք միայն արժանի էք ընդունել տալու իմ չնորհակալիքս այս բարեսիր բարեսիրտ անձին, որմէ կը սպասեմ իմ հօրս ազատութիւնը»:

Երեկոյեան դէմ՝ առանց բան մը փոխելու իւր պարզ զգեստին ձեւէն, եւ միայն անպաճոյճ զարդարանքն ըստ կարի կո-

կելով՝ Պարոն Վ. . . առաւ տարաւ զինքն արքունի պալատը՝ Աշխարհամուտ ապարանաց մօտեցած պահուն՝ ինքն իւր հօրը կը մտածէր, որ ըսած էր իրեն թէ որքան դժուարին էր նոյնին մուտքն. «եթէ հեղ մը հայրիկս կարենար տեսնել զիս հիմակ, ըսաւ իւր առաջնորդին, եթէ զիտնար որուն առջևը պիտի ելնեմ այժմ, ո՛հ՝ ի՞նչ ուրախութիւն պիտի չղլար արդեօք. Աստուած իմ, Աստուած իմ, կատարէ քու տխած զորդ»

Առանց բնաւ հարցում մ'ուղղելու աղնուատում Պարոնին եթէ ինչպիսի կերպով ինքը պէտք էր ներկայանար եւ ո՛չ ալ թէ ի՞նչ պէտք էր ըսէր, անվրդով մտաւ Կայսրուհւոյն ներքին սենեակը. Նորին Վեհափառութիւնը զինքն ընդունեցաւ իւր հանրահռչակ բարեսիրութեամբն, ու հարցաքննեց զինքն իր պատմութեան մանրամասն պարագաներուն վրայ որոնց կը փափագէր տեղեկանալու՝ ըստ կարճապատում նկարագրութեան զոր լսած էր Պարոն Վ. . . էն. Բրասքովի պատասխանեց համեստ վստահութեամբ մը, ինչպէս պիտի ըներ բուն իսկ աշխարհքիս սովորութիւն ներհուն բանդէտ անձ մը. խօսեցաւ իւր ուղեւորութեան նպատակին վրայ. բողբոլին համոզուած իր հօրն անմեղ ըլլալուն՝ ներումն չխնդրեց անոր համար, հասցա միայն իւր դատին վերաքննութիւնը. Նորին Վեհափառութիւնը գովելով իւր քաջասրտութիւնն ու որդիական բարեպաշտիկ ծնողասիրութիւնը՝ խոստացաւ զինքն յանձնարարելու ինքնուկալին, եւ մէկէն պարգեւեց իրեն երեք հարիւր թուրքի իւր նախնական պիտոյիցն համար՝ ինչուան որ ուրիշ նորանոր բարերարութիւններ ընէր:

Բրասքովի արքունական պալատէն ելաւ անյայտ զգածեալ ի խորոյ որաէ իւր երջանկութեամբն ու Կայսրուհի Մօր բարեսիրութեամբ, որ տուն զառնալուն երբ Տիկին Վ. . . հարցուց իրեն թէ գո՞ն մնացած էր արդեօք իւր ներկայացմանէն՝ ինքն ուրիշ պատասխան չկրցաւ ապլ եթէ ոչ արտասուեց հեղեղներ թափելով:

Իւր բացակայութեան միջոցին՝ տը Դ. . . իշխանուհւոյն զերդաստանիկ տիկնանց մին առտուընէ ՚ի վեր զինքը տուն զարձած չտեսնելով՝ պատճառն հարցուց անոր հետ լնկերակցող սպասաւորին, եւ լսեց անկէ որ տեսած էր Բրասքովեայ կտուք նստելը Պարոն Վ. . . ի հետ մէկտեղ՝ արքունիքն երթալու համար. այսպէս իրենք տեղեկացած էին իւր ՚ի պալատն արքունի ներկայանալուն. Ուստի երբոր գիշերուան ժամն իննին

մօտ տուն վերադարձաւ, անմիջապէս ու առաջին անգամն ըլլալով դանդիմը կոչուեցաւ. ձեռք բերած յաջողութիւնն՝ ամէնուն որտեղ մէջ փոքրիկ յեղաշրջում մը յառաջ բերած էր: Իւր երջանկութիւնն ամենամեծ հաճոյք պատճառեց իր բարեկամներուն, ու կարծես թէ եւս առաւել աղօղեցութիւն ունեցաւ անոնց վրայ իսկ՝ որոնք մինչուկ այն ատենն անտարբերութիւն միայն ցոյց տուած էին իրեն նկատմամբ: Ներկայք ամէն զիաց զիտել տուին իւր մարմնոյն վայելչագեղ կազմուածքն ու աղուոր անկունքն: Երբ ինքը պատմեց Նորին Վեհափառութեան Կայսրուհին Մօր բրած խոստմունքն, եւ իրեն յուսալից անկախութիւնքն իւր հօրն ազատութեան մասին, այս բանին շատ բնական ու կարի հեշտին ըլլալուն ամէնքը միաբերան վկայեցին: Ընկերութեան անդամներէն ոչ սակաւք ինքնանուէր բերմամբ առաջարկեցին եւս Պետական Պաշտօնեային խօսելու ի նպատակ իւր անձին եւ զինքը պաշտպանելու. մէկ խօսքով՝ ընդհանուր եղաւ բոլոր առաջիկայից հաճութիւնն ու գոհութիւնը, եւ նոյն իսկ «Պոստոն» խաղցողն՝ յետոյ որ քարտախաղին զրամի սակը լմնցուց՝ յօժարասիրութեան զգալի նշաններ արտայայտեց իրեն:

21. Բրասքովեայ ընդունած դրամական պարգեւներն,
եւ հօրը դատին վերաբնութեան հրամանը

Քիչ ետքն՝ ինքն իւր խուցն առանձնացաւ աղօթք ընելու ու Աստուծոյ շնորհակալ ըլլալու համար ի փոխարէն ընդունած անտէրեկալ երախտեացն: Իւր զգացած երջանկութիւնն երկայն ժամեր քունն աչքէն փախցուց, ինքն որ երբեմն բոլորովին տարբեր պատճառաց համար այնքան յաճախ անգամներ գիշերն ի բուն անքուն մնացած էր:

Երբ առաւօտն արթննացաւ, ու առջի իրիկուան անցած դէպքերուն յիշատակը մաքին մէջ նորոգուեցաւ, ուրախութեան աղաղակը արձակեց. «միթէ խաբուսիկ երազ մը չէ՞ այս, որ զիս կը խաբէրէ. իրա՞ն է որ ես Կայսրուհին տեսայ եւ թէ այնչափ մարդասիրութեամբ հետս խօսեցաւ»: Իւր ուրախալից բերկրութեան խանդն ու եռանդը հետզհետէ եւս քան զեւս կը բորբոքէին, որքան որ զաղափարներն տւելի յստակ կ'ըլլային՝ գերծով քնոյն գոլորչիքներէն. Փութով զգեստներն հագուեւ:

ցաւ. եւ որպէս զի նախընթաց իրիկուան զէպքերուն իրակա-
նութեան վրայ ստոյգ ապահովութիւն մ'ունենար, իսկոյն
վաղեց բացաւ գարանին խորշն՝ ուր կը գտնուէր Նորին Վեհա-
փառութեան հրամանաւ պարգեւ ընդունած ստակի գումարը:

Քանի մը օր յետոյ՝ Կայսրուհի Մայրն յատուկ թոշակ մը
որոշեց իրեն, եւ բարեհաճեցաւ ինքն իսկ տնձածք ներկայացը-
նելու զԲրասքովի ինքնակալին եւ իշխող Կայսրուհւոյն՝ որոնք
ախտով յօժարութեամբ զինքն ընդունեցան: Ուստի մանկամարդ
օրիորդը նոյներուն առատաձեռնութենէն ստացաւ հինգ հազար
րուբլիի պարգեւ մը, ու հրամաններ արուեցան իւր հօրը գա-
տին վերաքննութեանը համար:

Այն մեծ յօժարասիրութիւնը, զոր իսկոյն ներշնչեց Պարոն
աը Ք. . . ի՛ ներքին գործոց Պաշտօնէին, ինչպէս նաեւ իւր բո-
լոր ընտանեաց, հարթեց զիւրինցուց ամէն գժուարութիւնքն:
Այս մեծարդոյ տնձն երկպառակ առաւելութեանց տէր էր, ո-
րոնք քիչ անգամ միացեալ կը գտնուին բարձրնկալ պաշտօնա-
տարաց վրայ՝ այսինքն է կարողութիւն եւ բաղձանք երախ-
տաւոր ըլլալու ոյլոց. եւ ոչ սակաւ անդամներ իսկ՝ այն իւր
ծառայութիւնքը, զորս կը փափաքէր մատուցանելու, նախա-
ժաման կը կանխէին թշուառաց զիմունները: Պարոն աը Ք. . .
ամենայն հաճոյակատար կամօք՝ որ բնածին էր իրեն՝ ի զլուխ
հանեց յանձն առած գտտին վերաքննութիւնն. եւ այն վայրկե-
նէն ի՛ վեր՝ մեր յանկուցիչ աղերսարկուն ալ բնաւ մտայուզու-
թիւն չունեցաւ իւր ապագայ վիճակին վրայ: Արքունեաց մէջ
ճանչցուած եւ Պաշտօնեայէն իսկ պաշտպանուած՝ Բրասքովի
կը տեսնէր եւս աւելի զարմացմամբ քան ուրախութեամբ այն
յանկարծաղէպ փոյթեռանդն յօժարութիւնը, զոր մարդիկ առ
հառարակ իրեն նկատմամբ կը ցուցնէին: Օտարազգի ղեսպանք
ու Քաղքին նշանաւորագոյն տնձինք ուղեցին հետը տեսնուիլ,
եւ արտայայտեցին առ նա իրենց բարեհաճութեան ցոյցերն:
Իշխանուհին Խ. . . եւ Տիկին Վ. Վ. . . ապահովցուցին իրեն եր-
կուքն ու հարիւրական րուբլիի թոշակ մը:

22. Իւր ցուցուցած ազնուաբարոյ բնաւորութիւնն ընկերութեանց մեջ

Այսպիսի ընդհանուր նպատամատոյց ընդունելութիւնք
ամենեւին ազդեցութիւն չգործեցին իւր սովորական վարմուն-

քին ու կերպին վրայ, եւ բնաւ ամենափոքր շնափառութեան իղձ մը իսկ չներշնչեցին իրենս ինքը մարդկանց հետ կենցաղավարելու ատեն՝ ունէր այն վտանգալից ապահովութիւնն որ յոռաջ կուզայ պարզմտութենէն, պիտի համարձակէի ըսելու՝ անմեղութեան այն համարձակութենէն, որ չհաւատար ուրիշներուն չարասրտութեանը:

Անոնք որ խորախորհուրդ մտքով ու օգտակարապէս ուսումնասիրած են աշխարհքս՝ հարկ անհրաժեշտ սեպած են միշտ պարզամիտ ու առանց յաւակնութեան երեւնալու. այնպէս որ երբեմն յիս երկայնժամանակեայ աշխատութեան՝ նոյն այն կէտն հասած են, ուսկից պէտք էին սկսիլ. Բրասքովի իրաւցընէ միամիտ ըլլալով ու սր եւ իցէ յաւակնութիւն չունենալով, ամենեւին ճիգ ընելու կարօտ չէր այնպէս երեւնալու համար, ու բարեկիրթ մարդկանց ընկերութեան մէջ բնաւ անյարմար վարմունք մը չէր ցուցնելու. Ողջամիտ գատողութիւն մը՝ արդարակորով ու բնական յաջողութիւն մը իւր ամէն բանի մէջ խորին ազիտութեան պակասը կը լեցընէին եւ ստէպ ալ իրեն առեւած անակնկալ ու հաստատաբան պատասխաններն անխորհուրդ մարդկանց բերանները պայպանձեցուցին:

Օրուան մէկը՝ ի ներկայութեան բազմաթիւ ժողովելոց՝ մի ոմն հարցուց իրեն թէ ի՞նչ յանցանքի համար իւր հայրն աքսորանոց գտաւապարտուած էր: Այսպիսի կոչա խնդրոյ առջեւ բոլոր առաջիկայք խորին լռութեամբ իրենց չհաճութիւնը յայտնեցին: Մանկահասակ օրիորդն իսկոյն արդարացի ու անխռով ցտամամբ լի ակնարկ մը նետելով անզգոյշ հարցանողին վրայ, «Պարոն՝ ըստ՝ հայր մը երբեք յանցաւոր չէ՛ իւր զաւկին համար, եւ իմինս՝ անմեղ էս»:

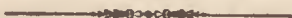
Երբ ինքն իւր պատմութիւնը մանրամասնաբար կը պատմէր, եւ առանց նախախորհութեան իւր ազնուաբարոյ բնաւորութեան յատկութիւնքն երեւան կը հանէր, բնաւ չէր բորբոքէր նկատելով իւր աղգած խանդն ու եռանդն ունկնդրաց վրայ: Մի միայն այլոց հարցմանցը պատասխանելու համար կը խօսէր, եւ իւր պատասխանները միշտ թեղադրեալ էին հնազանդութեան զգացումէ մը՝ ամենեւին ուրիշներու առջեւ փայլելու կամ հետաքրքրութիւնն յագեցընելու համար: Իրեն արուած չափաւոր գոյտանքներն՝ իւր զարմանքը կը գրգռէին, ու երբ չափազանց եւ կամ անհամ անլի էին՝ իր սըհաճութիւնն զգալի կ'ըլլար:

23. Արքունի պալատները կ'այցելի

Ռուսաստանի մայրաքաղաքին մէջ անցուցած ժամանակը՝ մինչև որ իւր հօրն տքտորքէն զարձին հրամանն ելնէր՝ անպատում ուրախութիւններ պատճառեց Բրասքովսայ Սմէն քան նոր էր իրեն համար, ամենայն ինչ իւր հետաքրքրութիւնը կը չարժէր։ Անոնք որ յաճախ անգամ հետը տեսութիւն ըրած էին, կը զարմանային իւր ուղղախոհ դատմանց վրայ՝ երբ այլեւայլ առարկայք իրեն գիտողութեանը ներկայանալին։ Արքունեաց երկու սղնուատոհմ տիկնայք՝ կոմսուհիք Վ. Վ. . . զորոնք առանձինն սիրալիր գորովով կը սիրէր, օր մը առաջարկեցին իրեն կայսերական պալատին ներքսակողմն այցելելու ու շատ զուարճացան իւր ամէն մէկ քայլին ունեցած նորաստեղծ զարմանքին վրայ՝ տեսնելով այնքան հարստութիւնք միահամուռ հոն խճողեալ ու այնչափ ընդարձականիստ գտնիւններ։ Երբոր Սուրբ Գեորգայ չքեղաչուք դահլիճը մտաւ՝ խաչ հանեց երեսը, կարծելով թէ եկեղեցի մը կը մտնէր։ Կրկին անգամ առաւ առանց ճանչնալու քանի մը զարդարուն մեծ սրահներ, որոնք սլալաւած էր իւր արքունիքը ներկայանալու օրն։ Այնքան ինքնայն առնն մտաց սաստիկ զբաղմամբ պաշարեալ էր իւր վիճակին նկատմամբ ու կարեւոր ձեռնարկին համար որ զինքն հոն բերած էր։

(Շարայարեյի)

Յ. Վ. Մխիթեան



Ակնարկ մը

Ս. ԻԳՆԱՏԻՈՍԻ ԽՂԹՈՑ ՎՐԱՅ

(Շարայարութիւն)

«Վասն այնորիկ զիւղն անոյշ ընկալաւ Տէրն մեր 'ի վերայ զլիւոյ իւրոյ, զի յանապական հոտ անուշից (չիք 'ի յունին) ածցե գեկեղեցի իւր. (յն. զի անապականութիւն շնչեսցե յեկեղեցի): Ոտուռն յայտնի է. իմաստն ալն յայտնի. վասն զի ճշմարիտ է թէ Տեառն մերոյ 'ի Մարեմայ կամ յիւզաբերից իւղով մեծագնիւ օծումն կը յիշէ, սակայն վերջաւորութիւնն՝ զեկեղեցին այգու իւղիւ անուշիւ անապականացունին՝ անհերքելի Մկրտութեան եւ կամ Դրոշմի սուրբ խորհրդոյն ակնարկն է. կամ թէ այս խօսքին եւ նմանութեան հիմն այդ է՝ Իւղն անոյշ յոյնն կը դնէ Myron. անապականութիւնն Մկրտութեան եւ լաւ եւս Ս. Դրոշմի սուրբն է՝ Տես Դրոշմի բանն՝ Իւղ անոյշ (Մեռնն սուրբ) հեղեայ. . . Այսպէս վարդապետարանին եւ սոյն Թղթոցս միաքայլ յառաջին յայտնի է նաեւ յաջորդէն. որ այս սոյն հաստատութիւն միանգամայն մեր տուած մեկնութեան հաստատութիւնն է. «Արդ մի օծանիք 'ի ձեզ զհոտ ջարութեան իշխանի աշխարհիս այսորիկ, զի մի ուրոշեսցէ զձեզ 'ի խոստացեալ կենացն»: Յոյնն կ'ըսէ. զհոտ ջար վարդապետութեան, Ո՞րն է այդ խոստացեալ կեանքն, եթէ ոչ ահա զոր յառաջ քան զՄկրտութիւն Երախայք կը խոստանային վարիւ վկայից տալն. զկնի Մկրտութեան. ինչպէս կը վկայէ շատ լաւ Ս. Յուստինոս վկայ. Որք համոզին եւ հաւատան ճշմարիտ զոստացեալն եւ գասացեալն 'ի մենջ լինել, եւ ՀՍՏ ԴՄԻՆ ԿԵԱԼ ԽՈՍՏԱՆԱՆ կարօղ լինել, վարդապետին յաղօքս եւ 'ի պահս, խնդրել յԱստուծոյ զանցելոց մեղաց գրողութիւն, եւ մեր ընդ նոսին աղօքս արարեալ եւ պահեալ, եւ սպա ածին 'ի մենջ ուր ջուրն է. եւ ըստ եղանակի վերածընդդեան. . . վերստին ծնանին (Ջատագով. ԿԵ. 3): Այս է խոստացեալ կեանքն. ուսկից չար վարդապետութիւնն զմեզ կը

հեռացունէ. այս խոստումն նախ քան զՄկրտութիւնն կը արեւելայ. Այսպէս՝ Իւղն անոյժ Ս. Միւռնն զինի Մկրտութեան անմիջապէս կը զրոշմուէր 'ի հնումն, ինչպէս ցարդ 'ի մեզ, որով զմին յիշելով՝ իւրն կը հասկըցուէր 'ի նմին Ուրեմն կրկնեմք՝ թէ Եփեսացոց թղթոյս այս հոտուածն ամբողջ ժԲ. Առաքելոց Վարդապետութեան յիշատակն է, նոյն քաղով. Այլ եթէ մին կարծէ թէ խոստացեալ կեանքն 'ի Քրիստոսէ Տեառնէ արուածն՝ Արքայութիւնն՝ նշանակէ, կը սխալի. զի յոյն ըզկեանս խոստացեալ մի՛ որոշեսցէ 'ի մենչ ըսելով՝ յայտնապէս կհանք վարելն կը հասկըցունէ. այլ թէ այգպէս եւս՝ մեր խնդրէն չենք յեզիր, զի Մկրտելոց է Քրիստոսի խոստումն:

«Վասն այնորիկ զգիտութիւն Աստուծոյ ընկալաք՝ որ է Յիսուս Քրիստոս. » յոյն չունի վասն այնորիկ, այլ կ'ըսէ. եւս առ ի՞նչ ոչ ամենեքին իմաստնանամք ընկալեալ զգիտութիւն Աստուծոյ՝ որ է Յիսուս Քրիստոս:

Ուշ զնկ պարտ է. վասն զի Վարդապետարանին կարգուն կը յառաջէ դեռ. Գիտութիւն Ս. Գոհութիւնն է, որոյ վասն զոհութիւն կը մատուցանեն Հաւատացեալք Վարդապետարանին Թ՝ զիտոյն մէջ. նախ զբաժակէն սրբոյ՝ յաղագս սրբոյ դասքեան որրոյ որդոյ քո (Հօր), զոր յայտնեցեր մեզ 'ի ձեռն գաւաղի քո Յիսուսի. այսպէս եւ Ս. Իգնատիոս քանի մը առ զվերջը 'ի գաւաղէ Դասքի կը կոչէ զՅիսուս Քրիստոս. եւ ապա զնշխարէն սրբոյ՝ (6), Գոհանամք զքեզ Հայր մեր, յաղագս կենաց եւ գիտութեան. . . Տես եւս Վարդապետարան ժ, 3. Ս. Խորհուրդն ճանչնալ իրապէս Մարմին եւ Արիւն Փրկչին գիտութիւնն է, ինչպէս կ'ըսէ, Գիտութիւն Աստուծոյ, զոր կ'ընդունին Հաւատացեալք, որ է Յիսուս Քրիստոս. ակն յայտնի խօսք. եւ եթէ չբաւէ դեռ եւս՝ ահա յաջորդն.

«Եւ ընդէր կորնչիմք յիմարաբար անգիտացեալ զշնորհս (ապ. զի ոչ պարտաւորիմք 'ի շնորհացն, այս է՝ ապերախտ դանուելով, որ կամաւոր անցիտութեան արգիւնքն է), զոր ճշմարտապէս եւս մեզ Տէր» Տպագիրն այս վերջին տողն կ'երեւի թէ ուրիշ տեղէ քաղեր է. զի կ'ըսէ. երբ հաւատամք երբ ճշմարտապէս չարջարեցաւ Քրիստոս Աստուած մեր. Թէ ինչ է այս շնորհն այլ եւս աւելորդ է կրկնել. նոյն բառն նոյն մտքը գործածած է Վարդապետարանն՝ ժ, 6. Այլ մեզ շնորհեցեր հոգեւոր կերակուր եւ ըմպելի եւ կեանս յախտեմից որդեւով քով:

«Երկիր պաղանէ հողիս իմ խաչին, (յոյնն ուրիշ է բոլորովին. կղկղանք եւ խաչին հողիս իմ), որ է գայթակղութիւն անհաւատից, այլ ձեզ (յն. մեզ) հաւատացելոց (չիք 'ի յունին) փրկութիւն եւ կեանք յաւիտենականք: Ո՛ւր է իմաստունն, ո՛ւր է քննիչն, ո՛ւր է այն՝ որ պարծին յաշխարհական զգոնութիւնս. (յն. կ'ըսէ՝ ո՛ւր պարծանք խրատտու կոչեցելոցն): Զի (պակաս 'ի Տպ.) Աստուած մեր Յիսուս Քրիստոս յղացաւ 'ի Մարիամայ անաւտութեամբ Աստուծոյ Հօր՝ (չիք 'ի յն.), արդարեւ 'ի զաւակէ Դաւթի 'ի Հոգւոյն Սրբոյ, որ ծնաւ եւ մըկրտեցաւ առ 'ի մօքրել զՅրոյն ապակահութիւն», Վերջին տողերն իրարու մէջ դարձուցած է Տպագիրն, զոր ըստ յունին չարեցինք. իսկ վերջինն ըստ յունին է՝ զի ջարջարանօք զՅուս սրբեացէ: Այս տողին կը յարէ Թէոդորեոս իր Բանից մէջ, ուր ամբողջ այս հաստուածն կը գնէ, զի մեռելութիւն մեր սըրբեացի:

«Եւ ծածկեցաւ յիշխանէ աշխարհիս կուսութիւնն Մարիամու եւ ծնունդ նորա, այլ եւ մահն Տեառն»: Սոյն խօսքերն՝ Որդինէս Ներքող Զ 'ի Ս. Ղուկ., եւ Բարսեղ Ներք. ԻԸ Ծննդեան Փրկչին, եւ Յերոնիմոս Մատթէի Դ. գլխոյն վրայ զրածովն՝ կը յիշատակին Գուցէ թէ վերջին երկուքն յՈրդինեայ տաած ըլլան, որ Ս. Վկայիս հաստուածն բառ առ բառ կը կրկնէ: Իմաստն կրնամք բացատրել յԱւետարանէ, որ կ'ըսէ. Խօսեցեալ զմայր նորա Մարիամ Յովսեփու, մինչքեւ եկեալ առ միմեանս գտաւ յղացեալ 'ի Հոգւոյն Սրբոյ. այս վիճակին մէջ Սանդարամեան անգիտակ էր մեծի խորհրդոյն. Նոյնպէս ըստ անանջատ հետեւութեանն Աստուածամօր կուսութեանն: Ետայի ըսած էր՝ Ահա կոյս յղացի եւ ծնցի, այլ Սանդարամեան չէր կրնար նկատել զայդ, զի քողարկեալ էր խորհուրդն ըստ բանից Աւետարանին:

«Երեք խորհուրդք հնցման (այսինքն՝ տղմկալիցք) զարմանալիք (չիք 'ի յն.) գործեցան 'ի լուսեան (կամ լուսեամբ, Տպ. խոնարհութեամբ կ'ըսէ) Աստուծոյ»: Աւելորդ է ըսեն զի բոլորովին շուարած է աստ Տպագիրն. կը հետեւիմք յունաբանին, թէ հոս եւ թէ 'ի հետեւեալն.

«Արդ ռորպէս ծանուցաւ աշխարհի. աստղ ծագեաց յերկինս, որ առաւել էր քան զամենայն աստղս. անպակասելի էր լոյս նորա, եւ օտար տեսիլ նորա յակճիռս զրգեաց. եւ ամենայն աստղք հանդերձ արեգակամբ եւ լուսնիւ իբրեւ զգունդ (սլար)

եղեն աստեղն այն. վասն զի լուսով իւրով առաւել էր քան զամենեւին» Տպագիրն բայ ի յընդհանուր չփոթումէն կ'երևի թէ անպատմելի կարգացեր է անպակասելի լոյսն. կամ թէ այդպէս դադարաբողք. Այս աստեղ լուսոյն վրայ՝ զոր Գիրք Աստուծոյ պայծառութիւն կը կոչեն, բայց յԱւետարանէ՝ խօսած են, Ոսկերեքան, Թէոփիլատոս, Եւախմիոս, Պրուզենատոս եւ այլք. Ս. Վկայիս այս խօսքերն ամենեւին զարմանք չազդեն. զի նոյն իսկ յԱսաքելոց եւ յԱստուածամօրէ իսկ կրնար լսած ըլլալ:

«Եւ եղև աղաղակ՝ եթէ ուսալի՝ նորութիւնն՝ որ ոչ է նման այլոց, եւ յայտմանէ լուծանէր ամենայն կախարդութիւն աստեղագիտացն եւ պատրանք չարին սպառէր, տգիտութիւն բառնալը, (չիք 'ի Տպագրին), հին թագաւորութիւնն քակէր յայտնութեամբն Աստուծոյ մարդացելոյ առ 'ի կեանս նոր յաւիտենիս. (յոյնն. 'ի նոր կեանս յաւիտենից), եւ եղև սկիզբն՝ որ բոս Աստուծոյ կատարելոյն: Յայտմանէ զարհուրեցաւ ամենայն ինչ. վասն զի լուծումն մահու կատարէր.» Վերջին բառն Խորհիւր կ'ըսէ յոյնն:

«Եւ եթէ արժանի արաւոցէ զիս Տէր իմ (չիք 'ի յն.) Յիսուս Քրիստոս աղօթիւք ճերմկը, (չիք 'ի Տպ.), ըստ կամայ իւրոյ՝ 'ի միւսում բղքին (յն. գիր փոքր) զոր զրեցից առ ձեզ՝ ծանուցից զոնտեսութիւն զոր սկսաց 'ի նոր մարդն Յիսուս Քրիստոս՝ հաւատովք եւ սիրով նորա, չարչարանօք եւ յարութեամբ նորա» Տնտեսութիւն բառն Քրիստոսի Աստուծոյ մարդեղութեան խորհուրդն է. իսկ այս երկրորդ անդամ գործածութիւնն նոյն բառին՝ արդեօք նոյն իմաստիւն է, թէ իւր իսկ անձին սեպհական բացատրութիւն, որոյ հիմն է Յիսուս Քրիստոս ինքն. ինչպէս կ'ըսէ. Այսինքն՝ թէ այդ երկրորդ թղթով պիտի խօսէր՝ որ ինչ ինքն՝ 'ի նոր Մարդն Յիսուս նոր մարդ լինելով կրած էր կամ զիտէր. Այս իմաստին կ'ուզեն զմիտք յաջորդ առղերն:

(Շարայարելի)

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍԻՔ

«Մէծմուսյի Ախպար» լրագիրը շարունակաբար կարդալու սովորութիւն չունենալուս համար, Դիտողին յօդուածիկը չկրցայ ժամանակին ընթեռնուի:

Բայց յիշելով զծանօթ առածն «Լաւ է անագան քան ոչ երբեք» կը յայտնեմ երկատղիւս, թէ իւր խուսափական յօդուածի կտորին մանրամասնութեանց մտնելու ոչ կամք ունիմ, ոչ ժամանակ:

Քննադատութիւնը գրականութեան ամենալժուարին մասն է:

Ամէն օր լրագրաց միջոցաւ յօդուածի ափ յափոյ պատրաստուած նոր կտոր մը յանխորհուրդս հրապարակ նետելու չի նմանիր բնաւ քննադատութիւնն՝ որ ճշմարիտ գիտութիւն եւ բազմակողմանի հմտութիւն պահանջող դժուարին արուեստ մի է:

Բառագիրք մը մանաւանդ արժանաւոր կերպիւ եւ խըղճմտօրէն քննադատելու համար, գիտութիւն եւ հմտութիւն ունենալէ զատ, մասնաւոր եւ առանձինն ուսումն րրած ըլլալու է բառագիրտութեան վրայ, եւ որ աւելին է, յօրինած ըլլալու է զոնեայ ամենափոքր բառագիրք մը, այդ տաժանելի եւ հիւծիչ աշխատութեան վրայ դոյզն դադափար մ'ունենալու, մեծ մեծ չջարդելու, գիւրին գիւրին եւ արհամարհանօք չխօսելու համար վաստակաւորաց վրայ:

Այլ է քննադատել, ալ է նախատել:

Պահանջիւի այս գիտութիւնն, հմտութիւնն ու փորձառութիւնը՝ ցաւալի է արդարեւ հրապարակաւ խոստովանիլս՝ կը պակասին, ինչ որ կ'երեւի, Բառագիրքս քննադատելու յանդգնող այդ երկու երանելի անձանց:

Կը ցաւիմ ըսելու, զի ծանր քննութեամբ եւ քաջահմուտ խորհրդակցութեամբ պատրաստուած այսպիսի դժուարաքերտն երկասիրութեանց քննադատութիւնն (եթէ կարելի է քննադատութիւն անուանել զանոնք), ընդհանրապէս խօսելով, կը վի-

ճակի յաճախ այնպիսի անձեռնհաս զրչաց, որոնք աստ անդ անհմտաբար կարծիք յայտնելէ յետոյ, կը փորձուին՝ առանց իրենց կարողութիւնը չափելու՝ մինչեւ իսկ զրեւ յանխմաստ այսպիսի ծանր եւ զժուարին դործոց վրայօք:

Սոքա կը զրեն լոկ առ նախանձու, կարծելով թէ իրենց նախատական զրչերը կարող են նուաստացունելու հեղինակին արժանիքն եւ կոտրելու գրոց վարին հանրութեան առջեւ:

Երկարատեւ տարիներու քրտնաթոր եւ համբերատար աշխատութենէ յետոյ, երբ ուր ուրեմն հրտարակ հանելով իմ Բառագիրքս — ի՛նչ իբրեւ կատարելութեան դադարնակէտն հասած հրաշալիք մը (որ կ'երեւի թէ այնպէս տեսնել կը կարծէին միամիտք ոմանք), այլ զոյգն վառուակ մը տաժանելի աշխատութեան — կը սպասէի անհամբեր տեսնելու կարող զրչի մը հմտալից եւ արդարավճիռ քննադատութիւնը, մեծ եղաւ զարմանքս երկու անձեռնհաս անձանց նախատալից եւ թշնամանիկ յօղուածները զժախտաբար կարդալով:

Ողբալի՛ երեւոյթ:

Բառագրոյս խրոխտ քննադատն (այս անուանակոչութիւնս պիտի անմահացունէ գոհտողն) իւր հմտալից յօղուածին մէջ յերկրած երկար շաղկապութենէ մը յետոյ, կուգայ կը յանգի սա եղբակացութեան, թէ իմ երկասիրութեանս մէջ կան անթիւ քմածիւն եւ ինքնահնար անյուր բառեր (թերեւս իրեն համար միայն), որոց համար ամենեւին չի հաճիր շնորհաւորել զիս: Մեծ կորուստս Բայց զարմանալին այն է զի, երբ կարգը կուգայ մատնանիշ ընելու այդ բառերը, կը ցատքէ եւ խոյս կուտայ նորօրինակ ճարպկութեամբ մը:

Ես ներկայիւս կը պահանջեմ խոնարհաբար որ հաճի, եթէ հնար է, ցուցունել ինձ մի առ մի այդ քմածիւն եւ ինքնահնար անյուր անուանած բառերն: Այն ստեղծ եւ ես կը պատասխանեմ իրեն վկայութիւններով եւ կը համոզեմ զինքն յայտնելով թէ, ես ժամանակին զիմած եմ արդէն եւ կը զիմեմ միշտ այլեւայլ քաջանուն հեղինակաց ընտիր երկոց եւ զհեղեցիկ զրուածոց, եւ թէ յօրինած եմ իմ Բառագիրքս ի՛նչ սոսկ Վիեննական Միութարեանց հրատարակած նոր բառգիրքն աչքէ անցունելով, այլ նսեւ առաջի աչաց ունենալով միշտ թէ՛ կրկին Միւրիթարեան հարց հրատարակած հին եւ նոր, մեծ եւ փոքր բառագիրքներն, եւ թէ Կոստանդնուպօլսոյ, Զմիւռնիոյ եւ Պարսուռ մէջ տպագրուած բոլոր բառագիրքներն:

Դիտողին յօղուածիկն երկար պատասխան մը չվերցունե-
լուն համար, կը կնքեմ խօսքս, անհամբեր սպասելով իւր թուե-
լիք քնածին հա ինքնանաւար անյուր կոչած բառերուն:

Եւ այն ատեն, եթէ կը փափաղի, կը տեսնուինք Վերսալն:

Քաղկեդոն

Կոնստանտին Ս. Ոսկեան

3 Մայիս 1896

ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ԺԲ. ԱՌԱՔԵԼՈՑ

Շարունակութիւն անցեալ բուհն.

Ձեռագրաց մէջ այս է գլխադրեն. Օրհնութիւն Փրկչին Քրիս-
տոսի 'ի Ս. Կղեմայ. հա ապա բառ առ բառ.

1. Սանձ մարկաց տրմղեաց,
Անթափառիկ հաւուց թե,
Ղեակ ապահով տղայոց,
Հովիւ գառանց արքունեաց,
5. Զքո զգարդ
Հաւաքեա զորդիս,
Զի սրբութեամբ
Երգեսցեն աննենգ
Անմեղ բերանով
10. Առաջնորդ տղայոց Քրիստոս,
Աբքայ սրբոց,
Բան, ամենակալ,
Հօր բարձրելոյ.
Իմաստութեան ուղղիչ,
15. Թիկունք 'ի վաստակս
Մշտաշնորհ,
Մահանացու ճննդոց
Փրկիչ Յիսուս.
Հովիւ, մշակ,
20. Ղեակ, սանձ,
Թեւ երկնաւոր,
Ամենասուրբ հօտին:

Որսորդ մարդկան
Կենդանացելոյ,
25. Ծովուն չարութեան
Զձկունս մաքուր
Տատանուալէաց
Կարթեա 'ի քաղցր կեանս:
Առաջնորդ լեր
30. Բանականացդ հովիւ,
Սուրբդ, լեր
Թագաւոր մանկանց անփորձից,
Հետք Քրիստոսի,
Ուղի երկնաւոր,
35. Բան անսպառ,
Անսահման յաւիտեան.
Լոյս մշտական,
Ողորմութեան աղբիւր,
Գործող առաքինութեան:
40. Կեանք պատուականք
ԶԱստուած օրհնողաց, Քրիստոս Յի-
սուս,
Զկաթն երկնաւոր
'ի քաղցր ստեանց

Շնորհաց Յաւերթ հարսին

45. Քոյոյ իմաստութեանդ գիւցեալք,

Մատաղատիք,

Գիրգ բերանով

Կերակրեալք,

Ի բանական ստեղծ

50. Հոգեւոր ցօղով

Լցեալ,

Օրհնութիւնս պայծառս

Երգս անդադարս

Քրիստոսի աղբայի,

55. Փոխարէն սուրբ

Կենաց վարդապետութեան

Ոգեմբ միաբան.

Ոգեմբ համարձակ

Զառաքինին մանուկ,

60. Դաս խաղաղութեան,

Քրիստոսածնեալք

Ժողովուրդ իմաստուն

Սաղմոսեմբ միաբան զԱստուած խա-
ղաղութեան:

Այս երգ՝ ինչպէս վերնագրէն յայտնի է Փրկչին նուիրական՝ Ս. Կղեմայ Աղեքսանդրացւոյ կը տրուի. որով Մանկունք (ի հաւատս, նորածինք, նորակնունք) շնորհս կը մատուցանեն իւրենց վիճակած բարեաց համար: Ինչպէս յայտնի է Յիսուս զանազան կոչմամբ կը յորջորջուի. առաջին տանց մէջ՝ Նորածինն զեռ եւս իբր Երախայ կը խօսի, իսկ վերջնոց մէջ՝ Մկրտեալ լինելն յայտնելով: Նմանաձայն կը խօսի Փրկիչն Յովհ. Ժ. 1—18 համարներու մէջ, զանձն Հովիւ կոչելով. եւայլն. ըստ մարգարէական լեզուի:

Դառնալով Bullasի ըստմին՝ կ'ըսենք, զի այս երգ ոչ Եկեղեցւոյ Տեսնողացն է եւ ոչ ալ նորածին Եկեղեցւոյ Հաւատացելոց. շատ բառեր Հոմերականէն քաղուած են եւ շատ եւս իմաստներ կատարելապէս Կղեմայ Աղեքսանդրացւոյն են. մինչ մարգարէական երբայական զուգակշռութեամբ կը հիւսուին: Յիսուս քնաւ ձուկն չկոչուիր. այլ թէպէտ Ս. Գոհութեան յիշատակն կայ՝ (42 — 51)՝ կաքն կը կոչէ, ինչպէս կը տեսնեմք քրիստոնէական այլ յիշատակարանաց մէջ: Տես P. Garrucci. Քրիստ. Արքեպտ. Բ. հատ. ա. տախտ. Թ. 7. Հաւատացեալք ձկուցք մաքուր կը կոչին. իսկ Փրկիչն Որսորդ (Զկնորս). 25 — 28. Այս նմանութիւնք հին տեսանողացն չեն: Եւսեբեայ վաքրիկ հատուկօրոններէն եւ Պլինիոսի առ Տրայիանոս թըղթոյն մէջի յիշատակներէն կը տեսնեմք՝ որ հինք զՔրիստոս Մարդ եւ Աստուած կը խոստովանէին. զնոյն եւ աստէն (63) կը տեսնեմք. եւ այլ եւս ականարկք աստուածութեան Հին Տեսնողաց երգոց մէջ զլիաւելոր զիտելին է ձեւն, որ հեթանոսականէն ի սպառ անծանօթ է. եւ չափն՝ երբայական տաղա-

չափութեամբ, ինչպէս ըսինք: Վարդապետարանն զՆորածինս
կը կոչէ Մկրտեայ, աստ կը կարդամք Տղայ, Մատաղատի
մանուկ. իսկ նախ քան զմկրտութիւնն Մտրուկ տրմուղ. դար-
ձեալ մկրտեալն Սուրբ կը կոչի, ինչպէս ունիմք նաեւ 'ի Վար-
դապետարանի: Նիմփե կամ Յաւեթմարսն (44), որ ըստ բա-
նաստեղծականին Մայրն է. ինչպէս կը տեսնեմք 42 — 51.
Իսկ այս կոչումն Եկեղեցւոյ տրուած է, զոր 'ի սկզբանէ անտի
Մայր եւ Կոյս կը դաւանէին Հաւատաւեալք. այդ կրկին ի-
մասուն Յաւեթմարսն ստնտուն կը պատկերէ: Աւելորդ է 'ի
Ս. Հարց օրինակներ քաղել Ս. Եկեղեցւոյ կուսական Մայրու-
թեան ապացոյց տալու համար. փափաքօղք առատապէս կը
գտնեն Եկեղեցւոյ առաջին դարուց մէջ իսկ:

'ի վերջ բանիս սոյն Երզոյն հետեւեալ խօսքին ուշ զնեմք.
Փոխարէն (արիսուր) սուրբ կենաց վարդապետութեան. այս-
ինքն Օրնոտքիսն պայծառս ոգեմք միաբան (Նորածնեալքս
մանկունք 'ի ջուր աւազանին), եւ երգս անդադարս Գրիստոսի
արքայի, վասն վերստին ծննդեան եւ յերկնաւոր կաթանէ
(Մարմին Տեառն եւ Արիւն) Մօր Կուսի կերակրելոյն եւ հոգե-
ւոր ցօղով յագելոյն. որք կենաց վարդապետութեան սուրբ փու-
խարենն են. Ս. Կղնմէս Կոջումն ընծայութեան զրոց կատա-
րածին սքանչելի աղօթիւք կ'աւարտէ, եւ ապա առ իւրայինս
դառնալով կ'ազդարարէ այսպէս.

Եւ զկնի յԵկեղեցւոյ զմեզ կարգելոյ Դաստիարակս, ինքն
ինքեան ժողովելով ուսուցչի եւ ամենատես Բանին, բարւոր
առնեմք՝ որ աստէն ամենեքին՝ զարժանաւոր վարձս գոհու-
թեան մատուցանել միաբան Տեառն: Եւ ապա կը յարի սոյն
Երզն՝ զոր տեսնեմք: Այս եւ Ս. Աբերկիոսի քրիստոնէական
Երզն Վարդապետարանիս մէջի քանի մը Երզոց հետ համե-
մատելով պիտի տեսնուի մեծ խտիրն. եւ այս մեր Մատենկան
մեծագոյն հնութեանն փաստ մ'աւելի:

ԻԸ

Վարդապետարանն եւ Աւետարան

Հնար է թէ ոմն փորձի զՎարդապետարանս Առաքելոց

կամ Առաքելական Հարց եւ կամ յետագայ եւս ժամանակի գործ համարել. կը պատասխանեմք:

Ըստ ժամանակին՝ ժամանակի երկարութեան չափն կը զտնազանի Ռնութեան ուղղակի արդիւնքն՝ անկատար կերպով պէտք է սկսին եւ մեղմիւ աճելով՝ ՚ի կատարեալ վիճակ դիմեն: Ընդհակառակն ուղղակի Աստուծոյ ձեռաց արդիւնքն՝ ՚ի սկզբանէ անտի իր սահմանաց կատարելութեամբն պէտք են սկսիլ եւ արագ արագ յառաջեն. հակառակ ընութեան գնացից: Այսպէս մեր թուականին 29 — 51 տարիներն՝ այժման Եկեղեցոյ հաւասարաթիւ տարեաց համապատասխան չեն, այլ շատ աւելի երկար ժամանակի. վասն զի պայմանքն նոյն չեն, եւ ոչ իսկ չնորճաց այն առատութիւնն որ կայր յայնժամ՝ կայ այժմ:

Այս խօսքս կամաւ կը դնեմք աստէն, զի Վարդապետարանիս մէջ Եկեղեցոյ կարգաց այդպէս ճշդիւ սահմանուած լինելն՝ յոմանց ընթերցողաց թիւը մեկնութեամբ հնազոյն տարիքէն աւելի յետոյ ժամանակի գործ համարուելու պատճառ չլինի:

Արդ յառաջելով կ'ըսեմք. Վարդապետարանս (Ը. 3.) Աւետարանին վրայ խօսելով կ'ըսէ. Մի՛ կայր յաղօթս որպէս զկեղծաւորսն. այլ որպէս հրամայեաց Տէր յԱւետարանի անդ իւրում, այսպէս կացեք յաղօթս. Հայր մեր. . . :

Երկրորդ անգամ դարձեալ ԺԱ, 4 այսպէս կ'ըսէ. Յաղագս Առաքելոց եւ Մարգարեից, ըստ հրամանի Աւետարանին, այսպէս արարեք. . .

Երրորդ անգամ՝ ԺԵ, 4. Յանդիմանեցեք զմիմեանս, մի՛ բարկութեամբ, և՛այլ խաղաղութեամբ, որպէս կայ յԱւետարանի անդ. . .

Վերջին անգամ՝ ԺԵ, 6. Զաղօթս ձեր եւ գոգորմութիւնս եւ զամենայն զգործս այնպէս արարեք՝ որպէս կայ յԱւետարանի անդ Տեառն մերոյ:

Այս Աւետարան բառք՝ աւետարանական վարդապետութիւն ըսել չեն, այլ Աւետարան գիրքն. միշտ եզակի գործածուած եւ յունական յօդիւ. Կամաւ է այս յիշատակութիւն Աւետարանին, որպէս զի հաւատացեալք կարենան համեմատել, կարդալ եւ պահել որ ինչ ՚ի նմա. Դիտելի է զի հարեւանցի է այս յիշատակութիւն, առաջին բառերն անգամ նշանակուած չեն. ինչպէս նոր Կտակարանին մէջ ՚ի Հնոյն քաղուածքն կը տեսնեմք. իսկ առաջինն ամբողջ տէրունի աղօթքն կ'օրինակէ. Այս՝ եզակա-

նաբար Առետարան ըսելուն բացատրութիւնն է յայտնապէս, այնպէս զի ամբողջ Առետարաններուն հաւաքածոյ կոչման կասկածն կը հեռացունէ 'ի մտաց: Այդ չորս հատուածիկներէն վստահարար կրնամք հետեւցունել՝ զի մի եւ եթ Առետարան գրուած էր Մատենկանս գրութեան ժամանակ:

Իսկ Վարդապետարանիս մէջ գտնուած Ս. Գրոց խօսք, մանաւանդ Ս. Մատթէին, չէ հաւաստի թէ յայսցանէ՝ եթէ Առաքելոց ուսուցածէն առնուած են:

Ահա այլ յիշատակութիւնք 'ի Վարդապետարանին.

Այլ եւ զայսմանէ դարձեալ ասացաւ. Ա. 17. որու կը յարէ երբայական առած մը, ողորմութիւնն արժանապէս աղքատին տալու համար:

Զի եւ յաղագս այսորիկ ասաց Տէր. Թ, 11. որու կը յարին Տեառն խօսք. Մի՛ տայք զսրբութիւն շանց. զոր Մատթ. է, 6 կը կարդամք: Այլ զի Վարդապետարանս աստէն Ս. Գոհութեան վրայ կը խօսի՝ կ'երեւի թէ Փրկիչն այլ անգամ եւս ըզնոյն այդ պարագայի մէջ կրկնած է. Ինչպէս Յովհ. ԺԳ, 20 խօսքն, զոր ըստ տեղւոյ եւ ժամանակի եւ զիպաց կը վարէ: Տես Լուծմանց ԻԳ զլ. Որով կը հետեւի՝ զի Վարդապետարանս զայս բան յԱռետարանէ չքաղեր, թէպէտ եւ նոյն խօսքն կը կարդամք անդ եւս:

Զի այս ե (պատարագն) ասացեալն 'ի Տեառն. ԺԴ, 4. որ կը էցկ Մաղաքիոյ Նոր Օրինաց Պատարագին նկատմամբ ըսածն: Այլ Վարդապետարանս զայս Տէրն ըսաւ կ'ըսէ. որով վերնոյն նման ենթադրել կուտայ՝ թէ աւանդաբար Փրկչին այդ խօսքն հասած էր Գրչիս:

Այլ որպէս ասացաւ ԺԶ, 11.

Այսինքն՝ երրորդ (նշան) յարութիւն մեռելոց, ոչ ամենեցուն այլ որպէս ասացաւ. Եկեցէ Տէր եւ ամենայն սուրբք ընդ նմա: Զաքարիա ԺԴ, 5 կ'ըսէ. Եւ Եկեցէ հասցէ Տէր Աստուած իմ եւ ամենայն սուրբք ընդ նմա: Վարդապետարանն Որպէս գրեցաւ չըսաւ, կամ Որպէս գրեալ է. Վարդապետարանիս կամ Մատթէի Առետարանին մէջ բաղմամբիւ լինելով սոյն օրինակք, կրնամք մեծ վստահութեամբ ըսել՝ թէ Առետարան եզակի կոչումն՝ միայն սորա համար է:

Սակայն գուցէ թէ ոմն առարկէ՝ թէ Ղուկայ Առետարանն կար արդէն Մատենկանս գրուած ատեն. վասն զի այնպիսի

հատուածներ կը տեսնեմք սորա մէջ՝ որք Ղուկասու Աւետարանին աւելի յարմար են քան Մատթէի. այսպէս.

Ս. Վ. Ն.

(Շարայարեղի)

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՍՐԲՈՒՀԻ ՄՈՆԻԳԱՅԻ

ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Վ. ԱՐԻԿԵԱՆ

(Շարունակութիւն. Տես թիւ 24 Զ. տարւոյ)

Միլանու մէջ Օգոստինոսին առաջին դործքերէն մին սուրբ Ամբրոսիոսը տեսնալն եղաւ. այս այցելութիւնն ընելու կերպով մը ստիպուած էր, ինչու որ անոր քաղքին մէջ հրապարակական պաշտօն մը պիտի կատարէր: Բայց այս պատճառանքէն ի զատ սուրբ եպիսկոպոսը տեսնալու ազուագոյն նպատակ մ'առնի. «Երբտասարդ պատանի մը, կը զրէ արդի դարուս մատենագիր մը, միշտ մեծ պատիւ կը համարէ իրեն այն առաջին այցելութիւններն զոր կուտայ նշանաւոր եւ ալիւոր անձանց, որոնք թէ պատուով եւ թէ գիտութեամբ իրմէ վեր են, մանաւանդ երբ համբաւն անոնց ընակութեան մուտքը պահպանէ ու պատկառելի ընէ զայն»: Նա մանաւանդ երբ համբաւին հետ սրբութիւնն ալ համընթանալով, կրկին փառք եւ կրկին պսակ մէկ զլիսոյ վրայ տեսնալու ըլլայ:

«Միլան հասածիս պէս, կ'ըսէ Օգոստինոս, Ամբրոսիոս եպիսկոպոսը տեսնալու դացի. աշխարհքիս հռչակաւոր անձերէն

մին, եւ քու հաւատարիմ ծառայդ կը համարուէր, ո՞վ Աստուած իմ, եւ կոյր ըլլալով՝ դուն իմ ձեռքէս բռնեցիր եւ իրեն առջեւ տարիր զիս, որպէս զի բանար իմ աչքերս, եւ ճանչնայի զքեզ, եւ դառնալի քեզի: Այս պատուական անձը հօր մը պէս ընդունեցաւ զիս, եւ եպիսկոպոսավայել մարդասիրութեամբ մը Միլանու մէջ հաստատուիլս իրեն մեծ հաճութիւն պատճառած ըլլալը յայտնեց: Սիրեցի զանհկայ, բայց ոչ թէ իբրեւ ճշմարտութեան վարչապետ մը, որովհետեւ այն ատեն դեռ չէի կարծեր որ ճշմարտութիւնը սուրբ Եկեղեցւոյն գիրկը կը գտնուի, այլ իբրեւ բարի անձ մը: Երեւակայեցէք մէյ մը սուրբ եւ անուանի Ամբրոսիոսին երիտասարդ Օգոստինոսն ընդունիլով մէկին սրտի խաղաղութիւնը, մէկալին խռովութիւնները, մէկ կողմէն այն լուսինն որ յաւիտենական լուսոյ մէջ հանգչելու վրայ է, եւ միւս կողմէն այն փառաւորագոյն լուսաւորն որ տակաւին մթութեան մէջ կը բնակի: Ինչ սրտաշարժ եւ անդուզական տեսարան: պարտ եւ պատշաճ եղանակաւ նկարագրելու համար զայն, ճարտարագոյն գրիչ մը հարկաւոր է:

Այն առանձին ատեւութենէ ի զատ՝ Օգոստինոս կ'ուզէ Ամբրոսիոսին քարոզութիւնն ու լսել: սուրբն ամէն կիրակի իւր ժողովրդեան կը քարոզէր: կը մեկնէր սուրբ գիրքը պարզութեամբ եւ միանգամայն վսեմութեամբ, հակաճառական խնդիրները լռելեայն անցնելով, անոնց տեղ ճարտար եւ բարեկաջող այլաբանական դարձուաքներով, սուրբ Գրոց ամենախրթին կէտերը փառաւոր կերպով կը լուսաւորէր: Իւր յորդորները, քաղցրալուր, վայելուչ, վսեմ եւ ներդաշնակ քարոզներն Օգոստինոսին հիւանդ եւ վիրաւորուած հոգւոյն շատ յարմար էին:

Ուստի Օգոստինոս յօժար կամօք յաճախելու կը սկսի Ամբրոսիոսի քարոզները, չկասկածելով ամենեւին որ այնպիսի պարզ խօսակցութիւն մը կրնար բանալ իւր սրտին մէջ խորին եւ նորանոր վերքեր: Բայց հազիւ թէ Ամբրոսիոսի քանի մը քարոզները կը լսէ, վերքերը կը սկսին բացուիլ: Թէ որ մինչեւ ան ատեն մանիքեցւոց աղանդոյն վրայ դեռ տարակուսական կէտ մը մնացած էր մտքին մէջ, ան ալ բոլորովին անյայտ կ'ըլլայ, եւ թիւր կարծիքները կամաց կամաց հոգւոյն վրայէն կը սահին կ'երթան: Մինչեւ ան ատեն հաւատք ընծայած բաներուն ոչնչութեանը կը համոզուի, բայց միանգամայն միշտ պնդելով որ ճշմարտութիւնը Կաթողիկէ Եկեղեցւոյն գիրկը չգտնուիր, սրտի խռովութիւնները կ'աւելնան, եւ յուսահատու-

թեան մէջ կ'ընկղմի Այնպիսի որդիք մը վիճակը մը մէջ ինչ ճամբայ պիտի բռնէ. ըսինք՝ վարդապետական խնդիրներն արհամարհելով, անոնց խօսքը պիտի չընէ, մի միայն խօսակցութեան ոճին, ճարտասանութեան արտաքին զարճուածքներուն, մէկ խօսքով արուեստին նիւթական մասին պիտի պարտապի, որուն ստուգութեանը սոսկ կը հաւատայ: «Ահաւասիկ այս էր իմ վիճակս, կ'ըսէ ճշմարտութեան հետեւէ վաղելով, յուսահատութեան ամէնախոր անդունդը դահալիժեր էի: Խօսակցութեան արտաքին փայլուն ձևերը փնտռելով, անհոգ էի՝ մանաւանդ թէ կ'արհամարհէի խնդրոց ներքին իմաստայ հետազոտութիւնը, պերճախօսութեան նիւթական արուեստէն ի դատ չկար բան մը որ սիրտս կարենար շարժել. անոր սէրը միայն կանգուն մնացած էր հոգւոյս ընդհանուր վլատակացն եւ աւերակացը մէջ:» Ըսել է թէ Օգոստինոս խօսակցութեան նիւթական զարդերն եւ պաճուճանքը փնտռելով միայն՝ իմաստակ մը, արուեստաւոր ճամարտակ մ'ըլլալու վրայ է: Ըստ այնմ ոչ միայն հոգին եւ խիղճը, այլ նաեւ համճարը զարնուրդի վրասանդի մը մէջ է:

Նոյն ատեններն՝ Սրբուհի Մոնիգա յանկարծ Միլան կը հասնի. այնպիսի մօր մը՝ եւ այնպիսի որդւոյ մը առջի տեսութիւնն ինչ անուշութիւն եւ հրճուանք ունեցած ըլլալը դիւրաւ կը գուշակուի: Սովորաբար տխրութեան մէջ մայրական եւ որդիական սէրն աւելի փափկութեամբ եւ ուժգնութեամբ կ'ո բորբոքի. թէ՛ Մոնիգայի եւ թէ Օգոստինոսի սիրտերը վերջին ծայր թախծութիւն մը պատած է: Կը վաթթութիւն իրարու վիզը, եւ երկարատեւ դդուանաց մէջ՝ արցունքներովն զիրար կը թրջեն: Օգոստինոս խօսելու կարողութիւն ունեցածին պէս, քիչ մը մխիթարելու համար իւր մայրը, վասն զի հաւանական է որ այն լուսթեան միջոցին Մոնիգա անձկալից եւ խորատոյգ նայուածք մը նկատած ըլլայ իւր որդւոյն վրայ, կը փութայ ըսելու որ ալ Մանիքեցի չէ. կը կարծէ թէ այս լուրը մեծ ուրախութիւն պիտի պատճառէ իւր մօրը, բայց սա ոչ զարմանք ցոյց կուտայ եւ ոչ ուրախութիւն. չզարմանար. ինչու զարմանայ՝ Օգոստինոսին այնպիսի խայտառակ եւ անհաստատ աւագի մը վրայ խարխիս նետած չըլլալը լսելով. ինչո՞ւ զարմանայ այնպիսի բանի մը վրայ զորն որ ինքն արդէն կը սպասէր: Զուրախանար ալ, որովհետեւ իրեն համար մոլորութիւնէ հրաժարիլը բաւական չէր, Օգոստինոսէն աւելի բան մը կը սպասէ,

Թափած արցունքներէն լաւագոյն արդիւնք մը կը յուսայ: Կատարեալ ուրախութիւնն այն ժամանակ պիտի ըլլայ՝ երբոր պիտի լսէ Օգոստինոսին քրիստոնեայ, ուղղափառ, ջերմեռանդ ըլլալը: Այս միայն արժանի կը դատէ իւր Օգոստինոսին, եւ ապահով է որ Աստուած օր մը պիտի պարգեւէ իրեն այն չնորձը: Ուստի պատասխան տալով Օգոստինոսին կ'ըսէ որ իր մէկ հասիկ բաղձանքը զինքը ուղղափառ հաւատքին մէջ տեսնալն է. եւ միանգամայն մօր մը սրտին քնական նախատեսութեամբը, կ'ապահովցնէ իւր զաւակը որ զինքն ուղղափառ հաւատքին մէջ չտեսած պիտի չմտնի: Օգոստինոս՝ մօրը այս խօսքին, զուրիշ շարժելով, դառն եւ կծու ծիծաղով մը միայն կը պատասխանէ: Վասն զի այն յուսահատ վիճակին մէջ, առաջադրած էր՝ ինչպէս արդէն ըսինք, որ վարդապետական խնդրոց վրայ ամենեւին չխօսի:

Բայց Սրբուհին նոյն իսկ այն առաջադրութեանը վրայ կը հիմնէ իւր յոյսը: Լաւ կը ճանչնայ իւր զաւակը, համոզուած է որ այնպիսի վիճակի մը մէջ չկրնար յարատեւել. զիտէ անոր բնաւորութիւնը՝ հաւատալու եւ սիրելու համար ստեղծուած ըլլալը: Ըստ այնմ տեսնալով զինքը բացարձակ տարակուսի մէջ ինկած, առանց ունենալու ձեռքին տակ տախտակի կտոր մը այն նաւաբեկութենէ ինքզինքը ազատելու համար, կը գուշակէ մէկէն որ այն թշուառ վիճակը ամենամեծ փոթորկի մը սկիզբն էր, որն որ ժամանակ մը զարհուրելի կերպով նեղելէն վերջը զանիկայ, վերջապէս փրկութեան նաւահանգիստը պիտի նետէր: Այս խորհրդածութիւններով քիչ մը կը մխիթարուի, եւ միտքը կը դնէ որ վայրկեան մը չկորսնցնէ, երթայ կրկնապատկէ աղօթքները, մահացուցումները, սովորական սուրբ միջոցները, որպէս զի ժամ մը առաջ ընդունի Աստուծոյ իւր որդւոյն փրկութիւնը:

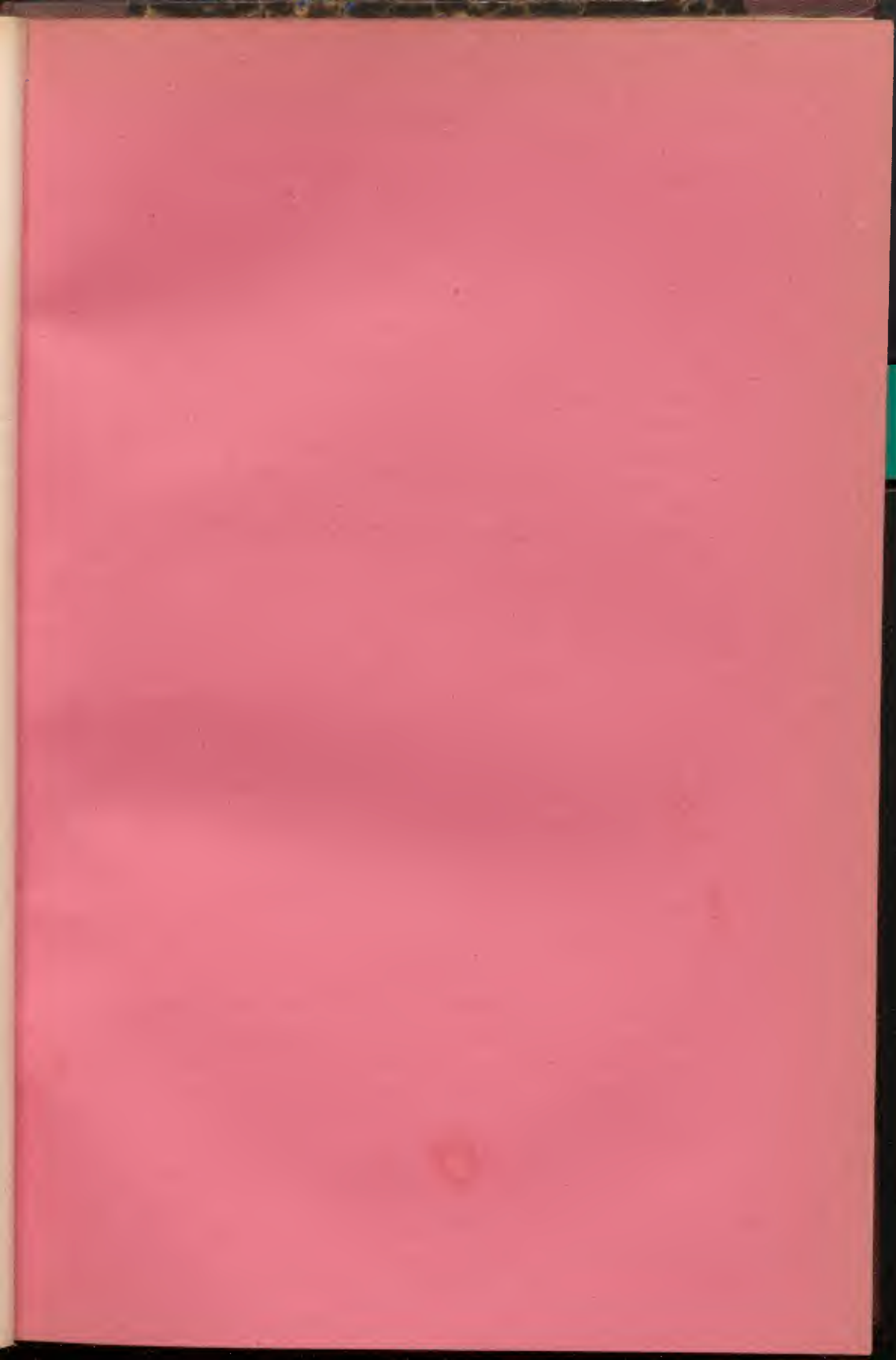
Նոյն գիտմամբ նաեւ Օգոստինոսը տեսնալէն ետքը սուրբ Ամբրոսիոսի կը զիմէ, գիտնալով որ Օգոստինոսը այն տաքնապին մէջ ձգողն ինքն էր. կ'ուզէ ժամ մը առաջ իւր չնորհակալութեան պարտքը կատարել իրեն, եւ հասկնալ միանգամայն իւր որդւոյն վրայօք անոր կարծիքն ալ, եւ յայտնել իրեն անձնական տարակոյսները, նա մանաւանդ, ինչպէս Թադաստայի ծերունի եպիսկոպոսին ըրաւ, աղաչել որ սկսի իւր որդւոյն հետ այն մտերիմ յարաբերութիւններն, որոնք կրնային փութացնել անոր դարձը:

Ամբրոսիոս մեծ ուրախութեամբ կ'ընդունի զՄոնիզա, աչքը
չկրնար վերցնել այն մօր վրայէն, որուն շնորհալի գէմքին վրայ
Աստուծոյ սէրն եւ կորսուած որդւոյ մը համար ունեցած փա-
փուկ զորովն այնպիսի պատուական ահօսներ բայեր էին։ Այն
այցելութեան սիրուն յիշատակն Ամբրոսիոս չկրցաւ մոռնալ
բոլոր կեանքը։ Ամէն անգամ որ Օգոստինոսը կը տեսնայ, կը
շնորհաւորէ զանիկայ այնպիսի մայր մը ունենալուն համար։

Սրբուհի Մոնիզա նաեւ այն պատուական եպիսկոպոսին
առջեւ ելած ատեն, միտքը գալով որ անոր մէկ խօսքն այն-
պիսի ահաւոր՝ բայց բարեբախտ վիճակի մը մէջ ձգած էր զՕ-
գոստինոս, եւ կրնար ալ ուրեմն փրկութեան ճամբուն մէջ բե-
րել զանիկայ, սիրտը կ'ելլայ, աչքերն արցունքով կը լեցունին։
Անոր աստուածսիրութեան, քաղցրութեան, հմտութեան եւ հա-
մեստութեան ոգին նշմարելով, կը հիանայ եւ ակնկալութիւն-
ները զրեթէ ասուգութեան կը փոխունին։ Իւր սիրտը կը բա-
նայ իրեն, եւ այն առաջին այցելութենէն ուժգին եւ փափուկ
սէր մը կը կապէ իրեն, այնպիսի սէր մը զոր մայր մը միշտ
կ'ունենայ այն անձին համար, որն որ իբրեւ աստուածային հը-
րեշտակ մը, իւր որդւոյն կառավարիչը, պաշտպանը, մանաւանդ
թէ ազատիչը պիտի ըլլայ։

Շատ հաւանական է նաեւ որ խոստովանահայր ընտրած
ըլլայ այն սուրբ եպիսկոպոսը, որն որ մեղաւորները լսելով, ա-
նոնց ցաւոց եւ արտասուաց մասնակից ըլլալով մաշեցուցած
էր կեանքը, դէթ Մոնիզայի խոստովանութիւնները լսելու եւ
զանիկայ կառավարելու միտքարութիւնն ունեցած ըլլայ, որչափ
ատեն որ սա Միլան բնակեցաւ։

(Շարայաբեյի)



ՊԱՏԿԵՐ տասն և հինգ օրը մի անգամ կը հրատարակուի:

Բաժանորդագրութեան տարեկան գինն է
Կ. Պօլսոյ համար 40 դահեկան:
Գաւառաց և օտար երկիրներու համար
բղրատարի ծախքն ի միասին հաշուելով 50 « «

Խորաքանջիշք թիշ 2 դահեկան

ՊԱՏԿԵՐԻ խմբագրատունն է ի Բերա , Եւշլի փողոց
Թիւ 1 , ուր պետք է դիմել բաժանորդագրութեան և քերթին
վերաբերեալ այլ ամենան խնդրոց համար :

RÉDACTION DU BADGUERE

Constantinople, Péra, rue YÉCHIL N° 1